

СТАНОВИЩЕ

**за дисертационния труд на Явор Боянов Саръев на тема:
“Българоезичните мюсюлмани в Западна Тракия през втората
половина на XX век”**

от доц. д-р Михаил Иванов Груев – научен ръководител

Представеният за защита дисертационен труд е посветен на проблем, който, поне в България, не е бил обект на монографично академично изследване. Интересът към него до този момент е бил по-скоро епизодичен и е преди всичко езиковедски, етноложки и журналистически, докато в историческата наука той продължаваше да бъде “бяло петно”. Този факт има и своите обективни причини, които следва да се търсят и в ограниченията при работата с архивните документи от най-новия период в съседните балкански страни, и в липсата на достатъчно добре езиково подготвени изследователи, а не на последно място и във финансовите измерения на престоя на съответния автор в тамошните архиви. Може би няма да бъде пресилено да се каже, че с представения труд докторантът Явор Саръев прекъсва тази тенденция в съвременната българска историография и прави първа крачка към запълването на тази безспорна празнина.

Тук е мястото да се каже, че авторът извървя дълъг път към темата и в процеса на нейната разработка и интерпретация. Следва да се отбележи, че той тръгна от базисно богословско бакалавърско образование, което той впоследствие надгради в Историческия факултет на Софийския университет “Св. Климент Охридски” в магистърската програма “Християнство и ислям”. Магистърската му теза беше посветена на кратковременното съществуване на Българомохамеданската културно-просветна и благотворителна дружба “Родина”. Като негов научен ръководител тогава не бях съгласен с немалка част от изводите и начина на интерпретация на определени факти от историята на дружбата, но въпреки това приех, че това е неговата гледна точка и ролята ми беше сведена до насочването на дипломанта към отделни масиви с документи. Резултатът, според мен, не беше от най-успешните, но най-важното е, че той не само не демотивира Саръев, а тъкмо обратното – амбицира го да продължи да се занимава с наука и да навлезе в дълбочина в обширната “помашка проблематика”. Тази негова целенасоченост и упоритост го доведе до редовна докторантура през 2012 г. в Катедрата по история на Византия и балканските народи в Историческия факултет на Софийския университет “Св. Климент Охридски”, при това под научното ръководство на един от най-взискателните преподаватели там – проф. Георги Даскалов. Стана така, че след преждевременната негова кончина през 2014 г. научното му

ръководство беше поето от мен. Междувременно докторантът беше започнал да изучава гръцки език, в който доста бързо напредна. Както личи и от самия дисертационен труд, той е усвоил дори четенето на тежкия гръцки бюрократичен език, задължителен за държавната администрация до 1976 г. Същевременно той започна и изучаването на турския език, който, както е известно, е третият ключ към темата. Споменавам всички тези факти, тъй като те съставляват важна част от процеса на оформянето на един млад учен – балканист, чиито атестат за правоспособност представлява придобиването на образователната и научна степен “доктор”. В структурно отношение работата е разделена на пет глави, въведение, заключение, приложения и библиография. Същинската част на труда е в обем на 315 страници. Освен това докторантът е оформил и няколко важни приложения от 13 страници. Те включват резултатите от всички следвоенни преброявания на населението по селища, списъци на училищната мрежа в изследвания район, отразяващи и процеса на нейното уплътняване през годините, както и карти на трите области, населявани от помаци в Гърция – Ксанти, Родопи и Еврос, даващи възможност на читателя за пространствена ориентация в изследвания регион. Намирам тези приложения за особено ценни, тъй като те съдържат и значима демографска информация, която представлява изходна база и за нови изследвания. Бих я причислил и сред приносите на труда, тъй като авторът е обобщил по този начин десетки други таблици и статистики, изваждайки на едно място само селищата с компактно или преобладаващо помашко население.

Жанрово трудът може да бъде характеризирен като класическо историческо съчинение, издържано в духа на фактографско-реконструктивния подход. Последната констатация би могла да бъде интерпретирана и като известна негова слабост, но следва да се отбележи, че по тема и проблематика, по която въобще липсва познание за фактите, без подобно начало не би могло да се продължи нататък. Основно градиво на труда са оригиналните архивни документи, с които авторът е работил в архивите в Солун, Кавала, Ксанти и Гюмюрджина. Почти всички от тях са използвани за първи път от български автор, а немалка част са и въобще неизвестни на изследователите. По този начин Саръев въвежда в обращение тази документация и в това се състои друг принос на труда. В уводната му част той е направил както преглед на целите и задачите на изследването си, така и на използваната методология, а също и на изворовата база на своето проучване. Отделна част от това въведение е посветена на историографията по проблема. Авторът е направил доста плътно описание на гръцката историография, в това число на различните интерпретативни школи на помашката проблематика, както и на малобройните български изследвания по проблема. Общ преглед е направен и на достъпната му англоезична литература, без обаче тя да е

напълно изчерпана. Най-повърхностен е прегледът на съвременната турска историография. Въобще дефицитът на турската гледна точка по проблема личи както от документална, така и от историографска гледна точка. Дължен съм обаче да отбележа, че това е обща слабост на балканистичните съчинения, дължаща се най-вече на невладеенето на езика, присъща и на много по-утвърдени изследователи.

Подялбата на работата на пет глави в общи линии съвпада с утвърдилата се в историографията периодизация на съвременната гръцка история: на стабилизацията на политическата система в страната в периода след гражданската война; на граничното десетилетие между двете кипърски кризи от 1955 – 1963 г.; на началото на горещата фаза на кипърския конфликт след 1963 г; на военната хунта от 1967 – 1974; и на последвалия процес на постепенна демократизация и европейска интеграция. Важно достойнство на работата обаче, е че тя не следва само логиката на правителствените промени, а търси вътрешната динамика на изследваната общност, както и понякога контрацикличните спазми на гръцко-турските отношения. Същевременно спецификата на изследвания случай изисква и съобразяването с основните политически процеси в Турция, доколкото през целия изследван период тя остава ключов фактор в живота на мюсюлманското население в Западна Тракия. Към това следва да се добави и динамиката на разделението вътре в общността на кемалисти/ модернисти, от една страна, и старотурци/ ислямисти – от друга. Съобразяването с всички тези обстоятелства представлява сериозно изследователско предизвикателство, с което като цяло докторантът е съумял успешно да се справи.

Централна тема в работата е проблемът с образованието на помашката общност и опитите на гръцката държава чрез тази политика да моделира идентичност/ респ. идентичности. Тук авторът е постигнал най-голяма изследователска плътност и дълбочина. Макар проблемите на икономическото и социално развитие също да са застъпени, в целия дисертационен текст те имат по-скоро допълваща тежест.

Може би тук е мястото да бъдат отправени и някои препоръки с оглед на препоръчителното публикуване на текста като книга. Добре би било да бъде отделено повече място на общия процес на модернизация на тази общност във всичките аспекти на това понятие – на електрификацията на селищата, водоснабдяването, появата на първите автобусни линии и т. н. На места текстът, посветен на образователните политики, би могъл още да бъде съкратен. Става дума за фактология, която по-скоро натоварва със странична информация, а за широкия читател би била направо излишна. Добре би било по-нататъшните изследвания на автора по проблема да включат и интердисциплинарна методология, в т. ч. широко използвани от етнологите методи като интервюта, устни истории, включено наблюдение и т. н. Това би дало много по-широк поглед върху процесите в общността

“отдолу” и би проверило насрещно информацията от архивните документи. Разбира се, всички тези забележки имат по-скоро препоръчителен характер с оглед издаването на труда като книга и с оглед бъдещите научни занимания на автора и по никакъв начин не подценяват несъмнените приноси на дисертационния труд.

Съвсем обичайно е докторант и научен ръководител да бъдат, условно казано, от едната страна на “барикадата”. В този смисъл, струва ми се нормално, вторият по презумпция да подкрепя представения за защита труд. Не само по тази причина обаче, а и с оглед на всичко казано по-горе, като член на научното жури убедено гласувам “за” присъждането на докторанта Явор Боянов Саръев на образователната и научна степен “доктор”

София, 21 юни 2016 г.

Член на научното жури:

/доц. д-р Михаил Груев/